

<https://doi.org/10.33731/62020.234066>

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ЦИВІЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАХИСТУ РЕЧОВИХ ПРАВ НА ЗЕМЛЮ В УКРАЇНІ

Андрій Шабалін,

*керівник сектору узагальнення експертної та судової
практики Центру експертних досліджень НДІ
інтелектуальної власності НАПрН України,
кандидат юридичних наук, адвокат
ID ORCID 0000-0001-8536-5081*

Статтю присвячено дослідженню історично-правових аспектів процедури захисту речових прав на землю в українському праві. Досліджено основні етапи правового захисту речових прав на землю, у кожному періоді визначено свої особливості щодо означеної процедури захисту відповідного речового права. Значна увага приділена питанням матеріально-правової регламентації та процесуального порядку захисту речового права на землю в порядку цивільного судочинства. Розкрито особливості генезису правового захисту речових прав на землю в порядку цивільного судочинства на сучасному етапі розвитку українського права. Запропоновано авторську періодизацію етапів розвитку цивільно-процесуального захисту речових прав на землю.

Ключові слова: цивільно-процесуальний захист, суд, порушення речового права на землю, цивільний процес

Вступ. На сьогодні як у теорії, так і в практиці значної актуальності набуває питання судового захисту прав на землю. Це пояснюється тим, що земля є економічним, суспільно-політичним базисом українського суспільства. Перед юридичною наукою постає необхідність вироблення нових процесуальних підходів, спрямованих на вдосконалення судової процедури захисту порушеного права. Це повною мірою стосується й захисту речових прав на землю в порядку цивільного судочинства. Як відомо, в науці вироблення нового неможливе без усвідомлення вже існуючого досвіду, який дасть можливість знайти нове або вдосконалити наявне. Зазначене стосується й цивільно-процесуального права.

Питанню дослідження цивільного захисту речового права, зокрема й права на землю, приділяли увагу як науковці

в царині матеріального права (земельного, цивільного), так і процесуалісти, зокрема: В. І. Андрейцев, А. В. Венедіктов, С. С. Бичкова, В. І. Бобрик, Л. Ю. Василевський, К. В. Гусаров, Р. А. Майданник, А. М. Мирошніченко, В. В. Носік, В. В. Комаров, П. Ф. Кулинич, О. А. Підпригора, Ю. Д. Притика, В. І. Тертишніков, А. Ф. Черногуза, Г. Г. Харченко, А. В. Шабалін, М. Й. Штефан, О. О. Штефан, С. Я. Фурса та інші.

Наразі існує необхідність вироблення нової моделі цивільного процесуального захисту порушеного речового права на землю, зокрема в оновленому підході до генезису такого захисту.

Метою статті є дослідження основних етапів становлення цивільної процесуальної форми захисту порушеного речового права на землю; встановлення особливостей вказаного захисту на кож-

ПОГЛЯД НАУКОВЦЯ

ному етапі розвитку такої процедури захисту.

Методи. Обґрунтованість теоретичних положень і рекомендацій щодо подальшого наукового розроблення теми, а також достовірність результатів забезпечено використанням сукупності філософських, загально- і спеціально-наукових методів, що використовуються у правових дослідженнях. Як основний загальнонауковий метод застосовано діалектичний метод наукового пізнання, історико-правового аналізу.

Дослідження. У межах цього дослідження зосередимо свою увагу на основних етапах становлення та розвитку цивільно-процесуального захисту речових прав на землю в українському праві. У цій статті не будемо звертатися до історико-правових аспектів захисту речових прав у Стародавньому Римі, адже цілком зрозуміло, що вплив римського права мав місце як на українське, так і на європейське право [1].

На розвиток і становлення цивільної процедури захисту речових прав на землю та інших речових прав впливали різні історико-правові фактори [2, 6–7]. У правовій науці кожний термін має історію свого розвитку, і лише аналіз такого розвитку дає змогу виявити взаємозв'язки, що історично змінюються, та зробити відповідні обґрунтовані висновки [3, 434–435].

З приводу вищевикладеного варто згадати відомого правника І. Л. Петрухіна, який свого часу слушно зазначав, що «...нам корисно знати, як готувалися судові реформи в минулому, яким чином організовувалася робота щодо перегляду законодавства і наскільки радикальними були ці перетворення та зміни» [4, 3].

Питанню захисту речових прав було приділено увагу в правових актах княжого періоду — «Руська правда» (XI ст.), у відповідних пізніших редакціях цього документа. В умовах розвинутої внутрішньої та зовнішньої торгівлі право Київської Русі детально регулювало питання власності, договірних відносин щодо власності та захисту такого права

[5, 45–46]. Так, у зазначеному нормативному акті княжої доби було закріплено порядок повернення та відшкодування шкоди за незаконне позбавлення власника його майна (коня, гаманця, зброї, іншої речі), у тому числі й земельної ділянки — статті 29, 30, 32 Правди Руської (Список Карамзінський) [6, 26–28].

Захист права власності на річ знайшов свою регламентацію й у Статуті Великого князя Володимира Мономаха — повернення та відшкодування за незаконне володіння вуликом, човном, відшкодування спаленого будинку (статті 85–97 статуту) [6, 31]. Варто зазначити, що у вказаний історичний період не було чіткого розділення відповідальності, наприклад на цивільну та кримінальну. Фактично всі спори розглядалися за єдиною процедурою, це стосується й захисту речових прав. На той час главою правосуддя вважали князя, а князівський двір був місцевим судом.

Аналог процедури судового захисту прав на землю (мано) був відомий і періодові Великого князівства Литовського і Польщі, до якого входила й частина українських земель. У литовських статутах приділено увагу регулюванню права власності, у тому числі й захисту такого права. При цьому використано терміни «реч», «рухомые речи», «именье». У нормах статутів поняття «именье» розглядалося як нерухома річ, а власне «реч» — як рухома річ, що перебувала в товарообігу. Зокрема, у Статуті 1529 року термін «реч» використовувався в широкому розумінні як предмет юридичних угод, до якого належали рухоме і нерухоме майно. Захисту права власності служили встановлені терміни позовної давності: для рухомого майна — три роки, для нерухомого — десять років. Терміни позовної давності не застосовувалися до витребування майна, яке перебувало під заставою чи було в тимчасовому володінні на визначений або невизначений термін. Сервітутні права (права користування чужими речами) також підлягали судовому захисту [7, 10–11]. Цікавим з точки зору судочинства є і Судебник ко-

роля Казимира Янглловича, даний Литві 1486 року (Литовський період). У цьому історичному правовому документі знайшов своє втілення процес доказування, а також особливості розгляду окремих категорій судових справ, наприклад щодо набуття власності на знайдену річ (безхазяйна річ) [6, 35–37].

Іншим історичним кодифікованим правовим документом, у якому були закріплені норми судового захисту речових прав, є Збірник «Права, за якими судиться малоросійський народ» 1743 року. Кодексом «Права, за якими судиться малоросійський народ» було врегульовано процесуальну діяльність суду, визначено статус судді, порядок подання позову (гл. 6–8 збірника), врегульовано речові відносини, зокрема й земельні (гл. 15 збірника). Кодексом «Права...» також було впорядковано питання найму (оренди) земельної ділянки, будівництва на земельній ділянці, порядок вирішення відповідних спорів (артикул 2–7 збірника) [8, 71–112, 268–271].

Отже, як бачимо, у період Княжої доби та Середньовіччя на українських землях було запроваджено аналог судової процедури захисту речового права, у тому числі й права на землю. Поруч із тим у законодавстві вказаного періоду не було окремої процедури цивільного захисту порушеного речового права. Захист здійснювався за загальною правовою процедурою.

Після ліквідації української автономії на більшості земель стало діяти імперське право.

У другій половині XIX ст. в Російській імперії провадилася судово-правова реформа, яка 1864 року започаткувала новий порядок здійснення правосуддя — Статут цивільного судочинства від 1864 року (далі — Статут). У цивільному процесуальному законодавстві закріплюються демократичні принципи правосуддя: гласність, змагальність, диспозитивність, безпосередність, усність тощо. Формальне доказування було замінено вільною оцінкою доказів, коли судові рішення прийма-

лися суддями за внутрішнім їх переконанням. Отже, цивільне процесуальне право отримало свою відокремленість. Цивільне судочинство поділялося на види: позовне, наказне та окреме. Судовий процес мав чітку регламентацію. Знайшов своє закріплення й статус учасників процесу (позивача, відповідача, третіх осіб). У сторін з'явилася можливість оскарження судових рішень у разі незгоди з останніми [9, 562–563]. У позовному провадженні могли бути розглянуті практично всі спори щодо захисту порушеного речового права.

Практично в цей же період у Росії проходила аграрна реформа, яка докорінно змінила систему земельних відносин. Це стосувалося й більшої частини українських земель, що входили до складу імперії. Відповідно до судової реформи 1864 року були створені спеціалізовані суди з розгляду межових спорів (межові контори) [10, 9–10]. Зазначене свідчить про підвищення ролі судової гілки влади у вирішенні земельних спорів, оскільки в той період саме земля була основним економічним базисом розвитку суспільства.

На початку XX ст. в Росії пройшла ще одна судова реформа, якою було змінено систему судоустрою. Так, протягом 1910–1912 років імперським урядом вносилися деякі зміни до судової системи держави. У червні 1912 року було прийнято закон «Про перетворення місцевого суду». Завдяки цій реформі було повернуто мирові суди, які припинили свою діяльність у результаті контрреформ 1889 року, за виключенням Одеси та Харкова [11, 636–734]. Значних змін на початку XX ст. зазнали й земельні відносини у Російській імперії — Столипінська реформа. Остання передбачала низку заходів, які мали на меті підтримання й розширення обсягів функціонування приватної власності на землю, посилення заможного селянства через зниження впливу селищної громади.

Результати останньої судової реформи, як і земельної реформи Столипіна,

ПОГЛЯД НАУКОВЦЯ

були нівельовані політичними революційними подіями 1971 року.

Отже, можна дійти висновку, що в 1861–1917 роки законодавство йшло шляхом розширення прав, зокрема селян, на землю — урівняння такого права із загальною визначеною приватним правом, яке включало право володіння землею, право користування землею та обмежувалося обов'язком не порушувати права інших осіб. У зазначений період відповідне речове право захищалося за загальними правилами цивільного судочинства, поруч із тим діяли спеціальні суди з розгляду окремих категорій земельних справ — межових спорів (межові контори, підкоморні та коморні органи). Окремої регламентації зазнали й земельні відносини.

У період української державності 1917–1919 років цивільне судочинство здійснювалося у формах, що передбачалися процесуальним законодавством попередніх режимів. Це стосувалося й судової процедури захисту речового права на землю. Варто зазначити, що в цей період було прийнято окремий нормативний акт у сфері земельних відносин (закон «Про землю»). Його основні положення відповідали вимогам Всеукраїнського селянського з'їзду 1917 року та універсалів УЦР щодо власності на землю, води, ліси й надра. Норматив також встановлював розмежування повноважень щодо розпорядження землею, визначав порядок землекористування, здійснення землевпорядних робіт тощо. Було законодавчо закріплено право спадкування землі (навіть право користування) [12].

Викладене дає змогу зазначити, що земельні відносини періоду державності України (1917–1918 рр.) отримали своє вдосконалення: було визначено органи влади, які розпоряджалися землями; встановлено чіткі розміри земельних ділянок, що передавалися селянам; закріплено можливість спадкування права на землю. Порядок захисту прав на землю не зазнав суттєвих змін — спори розглядалися за за-

гальною процедурою в ході позовного провадження.

Захист речових прав на землю був передбачений також у праві України радянського періоду.

Характеризуючи зазначений період, варто вказати, що в системі судового захисту прав на землю домінуюче місце посідали держава та органи публічного права. Це пояснюється тим, що громадяни були позбавлені права приватної власності на землю, вони були наділені лише правом постійного користування земельною ділянкою. Так, у Конституції СРСР, прийнятій Надзвичайним з'їздом Рад СРСР у 1936 році, закріплювалися непорушність націоналізації землі як основи земельного устрою, сталість колгоспного землекористування, його безстроковість і безоплатність. У 1935 році РНК СРСР прийняла постанову «Про видачу сільськогосподарським артілям державних актів на безстрокове (вічне) користування землею» [13].

Оновлене цивільне законодавство України (ЦК УРСР 1963 р., ЦПК УРСР 1963 р.) також не розширило права громадян на землю. Так, серед цивільних способів захисту власності переважною була ввісткація (гл. 13 ЦК УРСР 1963 р.) [14, 94–150, 240]. Аналіз положень ЦК УРСР 1963 року дає змогу дійти висновку, що серед справ щодо захисту речових прав на землю були переважно ті, що пов'язані з поділом (виділенням, визначенням) частки в майні колгоспних дворів (ст.ст. 120–126 ЦК УРСР 1963 р.), при цьому за такого розподілу земельні ділянки могли передаватися виключно в користування [14, 126–140]. Такі та інші справи розглядалися лише в порядку цивільної юрисдикції за загальними правилами позовного провадження. У ЗК УРСР 1970 року була закріплена процедура вирішення земельних спорів. Переважно такі спори були віднесені до повноважень виконавчих комітетів органів місцевої влади. Однак вирішення земельних спорів між співвласниками індивідуальних будівель та майнових спорів,

пов'язаних із земельними відносинами, були віднесені до компетенції судів (ст.ст. 167–168 ЗК УРСР 1970 р.). У нормативі також були закріплені спеціально-правові способи захисту щодо земельних відносин: 1) повернення самовільно зайнятої землі; 2) вилучення земельної ділянки за систематичне порушення правил користування землею; 3) відшкодування збитків, заподіяних унаслідок порушення земельного законодавства (ст.ст. 171–173 ЗК УРСР 1970 р.) [15].

Інший підхід щодо вирішення земельних спорів був запроваджений у Земельному кодексі УРСР 1990 року (далі — ЗК УРСР 1990 р.). У ч. 1 статті 44 ЗК УРСР 1990 року закріплювався загальний принцип захисту порушених прав, відповідно до якого порушені права власників земельних ділянок і землекористувачів підлягають поновленню [16]. Захист такого права здійснювався за загальною позовною цивільно-процесуальною процедурою.

Здобуття Україною незалежності, а згодом і прийняття Конституції України стали етапом кардинальних змін у цивільній процедурі захисту приватних прав, зокрема й речових прав на землю. Основний закон держави встановив права приватної власності на землю, було посилено роль незалежного суду в системі юридичного захисту порушеного права (ст.ст. 14, 41, 55, 124 Конституції України) [17]. Було радикально змінено й земельне законодавство України (Земельний кодекс України 2001 р.; Закон України «Про оренду землі» 1998 р.; Закон України «Про угоди щодо відчуження земельної частки (паю)» 2001 р. тощо). У 2020 році парламент прийняв Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення», який став відправною точкою формування національного ринку земель сільськогосподарського призначення, а також нових підходів до захисту цієї категорії земель.

Захист приватних прав на землю було посилено в Цивільному кодексі України (ЦК України — набув чинності 2004 р.) та Земельному кодексі України (ЗК України — набув чинності 2001 р.). Так, у гл. 23 ЦК України були втілені загальні положення про право власності; у гл. 24 ЦК України — порядок набуття права власності; гл. 27 ЦК України визначено правові засади права на землю (земельну ділянку); гл. 29 ЦК України визначено засади захисту права власності, у тому числі й на землю. У статті 16 ЦК України законодавцем були закріплені універсальні способи захисту порушеного права, які можуть застосовуватися й до захисту речових прав на землю [18]. Широка лінійка прав на землю знайшла своє закріплення у розділі III «Право на землю»; розділі IV «Набуття і реалізація прав на землю» ЗК України. У цьому законі було регламентовано й спеціальні земельні способи захисту речових прав — гл. 23 «Захист прав на землю», гл. 24 «Відшкодування збитків власникам землі та землекористувачам», гл. 25 «Вирішення земельних спорів» [19].

Останні зміни у 2017 році ЦПК України, який почав діяти з 1 вересня 2005 року, значно розширили межі процесуального захисту порушеного права. Так, зокрема, розширено диференціацію видів цивільного судочинства на: 1) наказного провадження [20]; 2) позовного провадження (загального або спрощеного); 3) окремого провадження (ч. 2 ст. 19 ЦПК України). Змінами було запроваджено судову дискрецію щодо способів захисту в межах заявлених позовних вимог (ст. 5 ЦПК України); розширено процесуальну реалізацію принципу верховенства права, у рамках якого суд може застосувати при розгляді справ Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року і протоколи до неї, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, та практику Європейського суду з прав людини як джерело права, суд також наді-

ПОГЛЯД НАУКОВЦЯ

лений правом застосування аналогії права (ст. 10 ЦПК України) [21].

Вищевикладене свідчить про інший, ніж це було в радянський період, підхід законодавця до захисту приватних відносин у земельній сфері. Такий підхід повною мірою кореспондується із загальноновизнаними демократичними засадами судового захисту порушеного речового права.

Результати. Вищерозглянуте дає змогу встановити, що правове регулювання захисту речових прав на землю в порядку цивільного судочинства пройшло кілька етапів, серед яких доцільно виокремити: а) зародження правового регулювання захисту речових прав на землю в порядку цивільного судочинства, під час якого захист зазначеного права здійснювався відповідно до загальних правил останнього (XI ст.–друга половина XIX ст.); б) подальший розвиток правового регулювання захисту речових прав на землю в порядку цивільного судочинства, що відбувався переважно за російським імперським правом, відповідно до якого захист означеного права здійснювався за загальними правилами цивільного проце-

су. Поруч з тим вказаний період характеризується появою спеціальних юрисдикційних органів (суди з розгляду межових спорів) щодо вирішення певної категорії цивільних справ у земельній сфері (друга половина XIX ст.–початок XX ст.); в) становлення і розвиток цивільного та цивільно-процесуального законодавства УРСР щодо захисту речових прав на землю в порядку цивільного судочинства, особливістю якого була пріоритетність захисту права держави на землю, фрагментарна правова регламентація окремих питань, пов'язаних із судовим захистом речового права на землю. (початок XX ст.–2004 р.); г) становлення цивільного, земельного та цивільного процесуального законодавства України, характерною особливістю якого є розширена правова регламентація матеріально-правових підстав, способів правового захисту та цивільного процесуального порядку захисту речових прав на землю, широкого запровадження європейських стандартів у цивільне судочинство (2004 р. — донині). ●

Список використаних джерел / List of references

1. Підпригора О. А. Римське право : підручник / О. А. Підпригора, Є. О. Харитонова. Київ : Юрінком Інтер, 2003. 512 с.
2. Бойко І. Й. Історія правового регулювання цивільних, кримінальних та процесуальних відносин в Україні (IX–XX) : навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. Львів : Вид. центр імені Івана Франка, 2014. 903 с.
3. Гукасян Р. Е. Избранные труды по гражданскому процессу. Москва : ПРО-СПЕКТ, 2008. 448 с.
4. Петрухин И. Л. Правосудие: время реформ. Москва : Наука, 1991. 207 с.
5. Музиченко П. П. Історія держави і права України : навч. посіб. 5-те вид., випр. і допов. Київ : Знання, КОО, 2006. 437 с.
6. Самохвалов В. П., Шевченко О. О., Вовк О. Й. Історія держави і права України : хрестоматія для студентів юрид. вузів та факультетів. Київ : Вентури, 1996. 224 с.
7. Майкут Христина. Цивільне право на українських землях за Литовськими Статутами : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Л., 2009. 20 с.
8. Права, за якими судиться малоросійський народ 1743 р. / відпов. ред. та авт. передм. Ю. С. Шемшученко; упоряд. К. А. Вислобоков. Київ : АТ «Книга», 1997. 547 с.
9. Курило М. П. Історичні передумови та особливості становлення цивільного процесуального права в Україні та світі. Форум права. 2013. № 1. 557–566. URL : file:///C:/Users/andrey/Downloads/FP_index.htm_2013_1_94%20(3).pdf.

10. Блинов И. А. Судебная реформа 20 ноября 1864 г.: историко-юридический очерк. Пг. : Сенат. тип., 1914. 234 с.
 11. Важнейшие законодательные акты (1908–1912 гг.) с алфавитным, предметным и хронологическим указателями / под ред. и с предисл. В. М. Гессена. Санкт-Петербург : Изд. Юрид. книжн. склада «Право», 1913. С. 636–734.
 12. Енциклопедія історії України. Земельне законодавство Української Народної Республіки 1917–1918 рр. URL : http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?Z21ID=&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Zemelne_zakonodavstvo_UNR_1917_1918.
 13. Управління земельними ресурсами. URL : <https://buklib.net/books/35320/>.
 14. Цивільний кодекс Української РСР. Науково-практичний коментар / під ред. Голови Верховного Суду Української РСР О. Н. Якименка. Київ : Видавництво політичної літератури. 1971. 536 с.
 15. Земельний кодекс Української РСР 1970 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2874%D0%B0-07/print>.
 16. Земельний кодекс Української РСР 1990 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/561-12/print>.
 17. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 245x/96-ВР. URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
 18. Цивільний кодекс України. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
 19. Земельний кодекс України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.
 20. Шабалін А. В. Цивільне судочинство у справах наказного провадження : моногр. НДІ Інтелектуальної власності НАПрН України. Київ : Інтерсервіс, 2017. 150 с.
 21. Цивільний процесуальний кодекс України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.
1. Pidopryhora O. A. Rymске право : pidruchnyk / O. A. Pidopryhora, Ye. O. Kharytonova. Kyiv : Yurinkom Inter, 2003. 512 s.
 2. Boiko I. Y. Istoriiia pravovoho rehuliuвання tsvyvilnykh, kryminalnykh ta protsesualnykh vidnosyn v Ukraini (IKh –KhKh) : navch. posibnyk dlia stud. vyshch. navch. zakl. Lviv : Vyd. tseñtr imeni Ivana Franka, 2014. 903 s.
 3. Hukasian R. E. Yzbrannyye trudy po hrazhdanskomu protsessu. Moskva : PROSPEKT, 2008. 448 s.
 4. Petrukhyn Y. L. Pravosudye: vremia reform. Moskva : Nauka, 1991. 207 c.
 5. Muzychenko P. P. Istoriiia derzhavy i prava Ukrainy : navch. posib. 5-te vyd., vypr. i dopov. Kyiv : Znannia, KOO, 2006. 437 s.
 6. Samokhvalov V. P., Shevchenko O. O., Vovk O. Y. Istoriiia derzhavy i prava Ukrainy : khrestomatiia dlia studentiv yuryd. vuziv ta fakultetiv. Kyiv : Venturi, 1996. 224 s.
 7. Maikut Khrystyna. Tsvyilne pravo na ukrainskykh zemliakh za Lytouskymy Statutamy : avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.01. L., 2009. 20 s.
 8. Prava, za yakymy sudytsia malorosiiskyi narod 1743 r. / vidpov. red. ta avt. peredm. Yu. S. Shemshuchenko; uporiad. K. A. Vyslobokov. Kyiv : AT «Knyha», 1997. 547 s.
 9. Kurylo M. P. Istorychni peredumovy ta osoblyvosti stanovlennia tsvyilnoho protsesualnoho prava v Ukraini ta sviti. Forum prava. 2013. № 1. 557–566. URL : [file:///C:/Users/andrey/Downloads/FP_index.htm_2013_1_94%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/andrey/Downloads/FP_index.htm_2013_1_94%20(3).pdf).
 10. Blynov Y. A. Sudebnaia reforma 20 noiabria 1864 h.: ystoryko-yurydycheskyi ocherk. Ph. : Senat. typ., 1914. 234 s.
 11. Vazhneishye zakonodatelnye акты (1908–1912 hh.) s alfavytnym, predmetnym y khronolohycheskym ukazateliamy / pod red. y s predysl. V. M. Hessena. Sankt-Peterburh : Yzd. Yuryd. knyzhn. sklada «Pravo», 1913. S. 636–734.
 12. Entsyklopediia istorii Ukrainy. Zemelne zakonodavstvo Ukrainskoi Narodnoi Respubliky 1917–1918 rr. URL : <http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?Z21ID=&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=1>

ПОГЛЯД НАУКОВЦЯ

- 0&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Zemelne_zakonodavstvo_UNR_1917_1918.
13. Upravlinnia zemelnymy resursamy. URL : <https://buklib.net/books/35320/>.
14. Tsyvilnyi kodeks Ukrainskoi RSR. Naukovo-praktychnyi komentar / pid red. Holovy Verkhovnoho Sudu Ukrainskoi RSR O. N. Yakymenka. Kyiv : Vydavnytstvo politychnoi literatury. 1971. 536 s.
15. Zemelnyi kodeks Ukrainskoi RSR 1970 roku.
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2874%D0%B0-07/print>.
16. Zemelnyi kodeks Ukrainskoi RSR 1990 roku.
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/561-12/print>.
17. Konstytutsiia Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 28.06.1996 r. № 245kh/96-VR).
URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
18. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
19. Zemelnyi kodeks Ukrainy. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.
20. Shabalin A. V. Tsyvilne sudochnystvo u spravakh nakaznoho provadzhennia : monohr. NDI Intelektualnoi vlasnosti NAPrN Ukrainy. Kyiv : Interservis, 2017. 150 s.
21. Tsyvilnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy.
URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.

Надійшла до редакції 20.11.2020 року

Шабалін А. Становление и развитие гражданско-процессуальной защиты имущественных прав на землю в Украине. Стаття посвящена дослідженню історико-правових аспектів процедури захисту імущественних прав на землю в українському законодавстві. Досліджуються основні етапи правової захисту імущественних прав на землю, в кожному періоді визначені свої особливості досліджуваної процедури захисту відповідного імущественного права. Значительне увагу приділено питанням матеріально-правової регламентації і процесуального порядку захисту імущественного права на землю в порядку громадянського судопроизводства. Розкриті особливості генезису правової захисту імущественних прав на землю в порядку громадянського судопроизводства на сучасному етапі розвитку українського законодавства. Представлена авторська періодизація етапів розвитку громадянско-процесуальної захисту імущественних прав на землю.

Ключевые слова: громадянско-процесуальна захист, суд, порушення імущественного права на землю, громадянський процес

Shabalin A. The history of the development of civil procedural law of Ukraine on judicial protection of the property legal right to land. The article is devoted to the study of the historical and legal aspects of the judicial procedure for the protection of property rights to land in Ukrainian legislation. The author investigates the main stages of legal protection of property legal rights to land, in each historical period its own characteristics of the aforementioned procedure for the protection of the corresponding property right are determined. Considerable attention is paid to the issues of the peculiarities of legal regulation and judicial procedure for the protection of property legal rights to land. In this scientific article, the author pays considerable attention to the development of judicial protection of legal property rights to land in the historical period of the emergence of the independent state of Ukraine (1917–1918 yy). The author of the article writes that during this period the legal right to land received significant development: the land plot could be inherited, the right to rent the land could also be inherited. The procedure for the judicial protection of the legal right to land had no legal peculiarities. The author describes that during the Soviet period of Ukraine's existence, there was

no legal property right to land. Only the state could have legal property rights to land. This means that the courts did not protect the private property legal right to land. Only when Ukraine became an independent state did a private property legal right to land emerge. During this historical period, a significant number of legal instruments for the protection of proprietary legal rights to land appeared in the legislation of independent Ukraine. The property legal right to land was protected by the court. It is the judicial protection of the property legal right to land that is democratic and meets the European democratic standards for the protection of property rights. The modern features of the genesis of legal protection of property legal rights to land, which are protected by the court in the civil procedure of Ukraine, have been investigated. The author has created and described new stages in the development of civil procedural protection of legal property rights to land.

Keywords: civil procedural protection, court, violation of private property rights to land, civil procedure